

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการใน 4 อำเภอของจังหวัดยะลา ประกอบด้วย อำเภอกรงปินัง บันนังสตา ธารโต และเบตง มีวัตถุประสงค์การวิจัย 8 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแกนนำเกษตรกรชุมชนผู้ผลิตไม้ผลโดยการนำเศรษฐศาสตร์วิถีธรรมใช้ในการการบริหารห่วงโซ่มูลค่าไม้ผลครบวงจร 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความยั่งยืนและมั่นคงทางการเกษตรและการพัฒนามาตรฐานสวนไม้ผลตามระบบเกษตรนิเวศให้ยอมรับจากชุมชนผู้ผลิตและองค์กรการตลาดทั้งในและต่างประเทศ 3) เพื่อศึกษาห่วงโซ่มูลค่าไม้ผลในประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน นำผลการศึกษามาวางแผนธุรกิจ เพิ่มศักยภาพในการตลาดส่งออก 4) เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศรองรับการบริหารจัดการไม้ผลทั้งระบบ 5) เพื่อศึกษารูปแบบและจัดตั้งหน่วยวิสาหกิจเพื่อสังคม (SE) ที่เหมาะสมกับชุมชนผู้ผลิตไม้ผลตามแนวทางเศรษฐศาสตร์วิถีธรรม รองรับธุรกิจไม้ผลทั้งในและต่างประเทศ 6) เพื่อศึกษาสภาพบริหารจัดการโครงการด้านไม้ผลของภาครัฐและแนวทางการบูรณาการโครงการบริหารจัดการไม้ผลของภาครัฐและทุกภาคส่วนในพื้นที่เป้าหมายของโครงการ 7) เพื่อศึกษาและออกแบบชุดความรู้จากการวิจัยเพื่อการเผยแพร่ความรู้แก่กลุ่มเครือข่ายและชาวสวนผลไม้ และ 8) เพื่อพัฒนาโครงการวิจัยการบริหารไม้ผลระยะที่ 2 โดยขยายพื้นที่ไปใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งสามารถนำเสนอผลการวิจัยโดยสรุปได้ดังนี้

1) การศึกษาสภาพการบริหารจัดการเกษตรไม้ผลในพื้นที่จังหวัดยะลา ได้ทำการศึกษายาไ้ครอบคลุมแนวคิดของห่วงโซ่มูลค่า โดยจำแนกการดำเนินการของสวนเกษตรตามแนวคิดห่วงโซ่มูลค่า ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กิจกรรมสำคัญได้แก่ 1) กิจกรรมหลัก แบ่งกลุ่มกิจกรรมออกได้เป็น 5 ประเด็น ได้แก่ สภาพและการจัดการวัตถุดิบและปัจจัยนำเข้า การดำเนินการเพื่อการผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต การตลาดและการขาย และการให้บริการทั้งก่อนและหลังการขาย และ 2) กิจกรรมสนับสนุน ประกอบด้วย โครงสร้างพื้นฐานองค์กร การบริหารบุคลากร การพัฒนาเทคโนโลยี และการจัดซื้อ

2) การพัฒนาหลักสูตรเศรษฐศาสตร์วิถีธรรมสำหรับแกนนำเกษตรกรชุมชนผู้ผลิตไม้ผล ได้ผลการศึกษา ใช้ชื่อหลักสูตรว่า หลักสูตรเกษตรวิถีธรรมเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการสวนเชิงนิเวศและการรวมตัวเพื่อการส่งออก ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ มี 2 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนากระบวนการทัศน์เกษตรกรไม้ผลในการยกระดับคุณภาพการจัดการสวนสู่การเป็นสวนเกษตรเชิงนิเวศ และ 2) เพื่อส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพผลผลิตและการจัดการตลาด หลักสูตรได้ออกแบบการอบรมแบบระยะยาว ใช้การอบรมพร้อมกับการนำไปสู่การปฏิบัติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มสมาชิก โดยมีจำนวนชั่วโมงในการอบรมทั้งสิ้น 121 ชั่วโมง ประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การทำงานคืออโปาต๊ะห์ (การเคารพกตัญญูต่อพระ

เจ้า) 2) ญาอะห์เพื่อความมั่นคงของชีวิต 3) อามานะห์จากการทำงาน 4) วิถีคุณภาพ วิถีการทำงานของมุสลิม 5) ฮาลาล์ด้อยยิบัน และ 6) มุฮาซาบะห์เพื่อการพัฒนา

3) การพัฒนามาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศเป็นกลไกหนึ่งในการยกระดับคุณภาพมาตรฐานไม้ผลของจังหวัดยะลา เพื่อให้สามารถสร้างเอกลักษณ์ของผลผลิตของเกษตรกร สร้างความเชื่อถือให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อผลผลิตของเกษตรกรไม้ผลในจังหวัดยะลา โดยมาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) นิยามและหลักการของมาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศ 2) เป้าหมายของการดำเนินงานของระบบมาตรฐาน 3) คุณค่าของระบบมาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศ และ 4) มาตรฐาน ข้อปฏิบัติของระบบมาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศ จากการดำเนินการสามารถนำเสนอผลได้ 3 ประเด็นคือ 1) ความสำเร็จจากการดำเนินการ ได้แก่ เกิดการเชื่อมโยงการทำงานให้เป็นส่วนหนึ่งของการประกอบศาสนกิจ เกษตรกรให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม เกษตรกรให้ความสำคัญกับความรู้ เกิดการวางแผนเกษตรครบวงจรตั้งแต่ต้นน้ำไปถึงปลายน้ำคือผู้บริโภค เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศของพื้นที่เพื่อการทำการเกษตรและแนวคิดการจัดการสวนเกษตรที่สร้างคุณภาพ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ สามารถนำเสนอได้ ดังนี้คือ การขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาเกษตรกรระยะปรับเปลี่ยน การขาดความรู้เฉพาะสวนที่มีบริบทแตกต่าง การขาดทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม และ 3) แนวทางการดำเนินการในระยะต่อไป จากสภาพการดำเนินงานที่ผ่านมา สามารถนำแนวทางในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้กับเกษตรกรโดยเน้นการรวมกลุ่มเพื่อการปรับเปลี่ยนวิถีเกษตร การจัดให้มีโค้ชเพื่อการบริหารจัดการสวน และการมีต้นแบบความสำเร็จในพื้นที่

4) วิสาหกิจชุมชนเพื่อสังคม ผลการจัดตั้งและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรจากการดำเนินการวิจัย คณะวิจัยสามารถจัดตั้งกลุ่มได้ใน 2 รูปแบบ คือการปรับกลไกการทำงานในกลุ่มเกษตรกรที่มีอยู่เดิมเพื่อเข้าสู่การทำเกษตรตามมาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศ และการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรใหม่ ซึ่งจากการดำเนินงานสามารถจัดตั้งกลุ่มได้ทั้งสิ้นจำนวน 11 กลุ่ม โดยอำเภอบันนังสตา จำนวน 4 กลุ่ม อำเภอธารโต จำนวน 2 กลุ่ม อำเภอเบตง จำนวน 3 กลุ่ม และอำเภอกรงปินัง จำนวน 3 กลุ่ม การดำเนินการของกลุ่มเกษตรกรสามารถนำเสนอผลได้ออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) การปรับกระบวนการทำงานกลุ่ม 2) การจัดการผลผลิตของกลุ่ม 3) การปรับเปลี่ยนการจัดการสวนเพื่อเข้าสู่มาตรฐานเกษตรเชิงนิเวศ และ 4) การพัฒนาศักยภาพสมาชิก

5) การดำเนินวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อการจัดการผลไม้จังหวัดยะลา การนำเสนอโดยแบ่งออกได้เป็น 3 ประเด็น คือ 1) บริบทสำคัญเพื่อพิจารณาสำหรับการออกแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม 2) รูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคมและแนวทางการขับเคลื่อน และ 3) ผลการดำเนินการของวิสาหกิจ จากการดำเนินการของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่อยู่ระหว่างการดำเนินการขอจัดตั้ง ซึ่งได้มีการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ โดยสามารถ

นำเสนอผลการดำเนินการได้ออกเป็น 2 ประเด็นคือ 1) ผลความสำเร็จในการดำเนินการ ได้แก่ การประสานตลาดรับซื้อผลไม้ การรวบรวมผลผลิต คัดแยกและการจัดจำหน่าย โดยแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อยกระดับคุณภาพผลผลิตในระยะต่อไปคือ 1) การส่งเสริมบทบาทของกลุ่มเกษตรกรที่ต้องครอบคลุมการให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก 2) วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องดำเนินการร่วมกับกลุ่มเกษตรกรในการวางแผนการตลาดอย่างต่อเนื่อง และ 3) วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องทำความเข้าใจตลาดไม้ผลที่สำคัญเช่น ประเทศจีน เวียดนาม และการแสวงหาตลาดใหม่ๆ เพิ่มเติม

6) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการตลาด แบ่งออกได้เป็น 2 ประการคือ 1) ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการกลุ่มวิสาหกิจและการควบคุมมาตรฐาน และ 2) ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการผลผลิตและตลาด

7) การบูรณาการหน่วยงานแผนงานภาครัฐ ผลการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นได้แก่ 1) หน่วยงานที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการทำงาน 2) การทบทวนแผนงาน โครงการภาครัฐ และ 3) แนวทางบริหารจัดการผลไม้ปี 2561 ของจังหวัดยะลา

8) แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารจัดการไม้ผลยะลาเพื่อความยั่งยืน ประกอบด้วย 3 กลุ่มกลยุทธ์ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลยุทธ์ที่มีผลต่อการยกระดับราคา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านผลผลิต ประกอบด้วย การดำเนินการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการสวนของเกษตรกร คือ การจัดการเรื่องหนอนผลไม้ รูปทรงและขนาดสีและผิวของผลผลิต ด้านวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย การดำเนินการเพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม การคัดแยกผลผลิตเพื่อการจำหน่าย การวางแผนจัดการแรงงาน และการจัดการการขนส่งสินค้าของกลุ่ม และด้านการหนุนเสริมของหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตลาดและขนาดตลาดให้กับเกษตรกร การสร้างความเชื่อมั่นต่อผลผลิต และการสร้างช่องทางการสื่อสารและการสร้างเครือข่ายผู้บริโภค กลุ่มที่ 2 กลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้าใจกับเกษตรกรถึงปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อการยกระดับราคา ประกอบด้วย ประเด็น รสชาติ การไม่ใช้สารเคมี การออกท้ายฤดูของประเทศ และการต่อรองราคากับผู้ซื้อ และกลุ่ม 3 กลยุทธ์เพื่อสร้างความยั่งยืน ประกอบด้วย การเข้าสู่การทำเกษตรอินทรีย์ การสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับไม้ผลยะลา

Abstract

This action research conducted in four provinces of Yala: Krong Peenang, Bannangsta, Tarn To and Betong was aimed at (1) studying an approach to development of fruit farming leaders through application of protective economics to the fruit value chain; (2) exploring an approach to locally and globally sustainable ecological fruit farming standardization; (3) investigating fruit value chains in Singapore, Malaysia, Indonesia and Brunei in order to make a business plan for excellence in exporting; (4) developing information technology for the whole system of fruit farming and marketing; (5) studying the form of social enterprise (SE) for establishment of an SE unit applicable to the protective economics fruit farming community as well as national and international fruit business; (6) exploring the state of fruit project management by the public sector and an approach to integration of such management and all concerned sectors in the target areas; (7) studying and designing a research knowledge package for distributing to the network and fruit farmers; and (8) stepping forward to conduct the second phase research on fruit management extending the target area covering the three southernmost provinces. The findings indicate the following.

(1) The study on the state of fruit farming management in Yala province was conducted within a framework of value chains by categorizing fruit farming into main activities and supporting activities. The former included states and management of raw materials and factors in importing, production operation, harvesting, marketing and distributing, and pre-post services. The latter covered the corporate structure, personnel management, technology development, and purchase.

(2) A protective economics course for fruit farming leaders was developed. The course was titled Protective Economics for Excellence in Eco-farming and Exporting Collaboration. The aims of the course covered (1) developing a fruit farming paradigm for excellence in eco-farming management, and (2) encouraging founding farmer groups for development of production quality and marketing management. Designed into a long training course with practice and sharing, it took 121 hours covering 6 units: (1) working is worship, (2) congregation for life security, (3) work responsibility, (4) way of productive work, (5) *Halal and Tayyiban*, and (6) *Muhasabah* (retrospection) for development

(3) Development of eco-farming standards was the mechanics of fruit standardization in Yala province in order to make farmers' production unique and trusted among engaged organizations. Eco-farming standardization covered (1) a definition and principles, (2) working outcomes, (3) values, and (4) standards. Implementation of the eco-farming standardization resulted in (1) achievements: engagement of working in worship, farmers' awareness of group significance, farmers' acknowledgement of knowledge, complete planning from source farmers to target consumers, and understanding of the ecology of the farming area and the concept of quality farming; (2) problems and difficulties: discontinuation of farmer development in the length of conversion period, deficiency in specific knowledge of different contexts, insufficient skill at group management; and (3) guides for the next phase focusing on group farming, farming management coaching, and local farming models for sustainability in eco-farming.

(4) Social enterprise could be categorized into two forms: reforming working procedures of existing farmers to eco-farming standards, and encouraging emergence of new eco-farmers. There were total 11 social enterprises covering 4 groups at Bannangsta, 2 groups at Tarn To, 3 groups at Betong, and 3 groups at Krong Peenang. The social enterprises could discover 4 main aspects of their work: (1) a paradigm shift in collaborative work, (2) product management, (3) a shift in farming management for eco-farming standardization, and (4) development of group members' excellence.

(5) Social enterprise implementation for fruit management in Yala indicated (1) key contextual factors in designing a social enterprise, (2) forms of social enterprise and guidelines for development, and (3) social enterprise performances. The in-process social enterprises could achieve in contact with fruit markets, fruit collection, fruit selection and fruit distribution. To enhance fruit quality in the future, the social enterprise should (1) promote farmers' roles in assisting members, (2) collaborate with farmers in continuing marketing planning, and (3) acknowledge main fruit markets such as China and Vietnam as well as seek new markets.

(6) Development of information technology (IT) for fruit farming and marketing could be divided into IT for social enterprise management and standard control, and IT for fruit and market management.

(7) Integration of public sectors indicated three findings: organizations engaged in driving the project, reviewing public sectors' plans and projects, and guidelines for fruit management 2018 of Yala province.

(8) The approach to the drive to sustainable fruit management in Yala included three groups of strategies. The first were pricing-affected strategies including product by reforming farming management: worms, shapes, sizes, colours and skins of fruits; community enterprise by supporting collaboration, fruit selection for distribution, labour management and logistics management; and supportive engagement of organizations in making the fruit farmers aware of markets and market sizes, making trusts in their fruits, and creating communication channels and consumer networks. The second strategies aiming to make farmers aware of factors not affecting pricing covered taste, non-chemical use, fruiting at the season end, and price negotiation with customers. The last strategies focusing on sustainability included starting to be organic farming and creating a new image to Yala fruits.